

Project Theologie voor het oprapen

Theoloog des Vaderlands 2023-2024

PROJECTIDEE

De theoloog des vaderlands is dit jaar een *chroniqueur* die plekken en personen opzoekt, waar iets gaande is dat typerend is voor onze tijd en cultuur, en daar theologiseert. In deze tijd vol agressieve lelijkheid en imponerend geweld, gaat hij gaat op zoek naar ervaringen van schoonheid, goedheid en waarheid. In een periode van verandering en ontwrichting heeft hij speciale aandacht voor verlieservaringen, voor hoe mensen daarmee omgaan en wie daar wijs mee omgaat. De *beschrijving*, het theologisch observeren en reflecteren, speelt een belangrijke rol: Hoe speelt theologie hier, op deze concrete plek en bij deze mensen, een rol? Welke theologische vragen poppen hier op? Wat *biedt* theologie op deze plek? Wat *vraagt* deze context van theologen en de kerk? Steeds wordt ook contact gezocht met theologen die op deze plekken werken: wat zijn hun ervaringen en leerpunten? Zo ontstaat een impressie van de tijd, een manier van kijken, een beschrijving van tijdgenoten en een poging het plezier, de kracht en de relevantie van theologie te laten zien. Dat is met name ook met het oog op jonge mensen die erdoor gestimuleerd kunnen worden om theologie te gaan studeren.

AANDACHTSPUNTEN/THEMA'S:

■ Ervaringen van schoonheid, goedheid en waarheid

Onze tijd is vol geweld, geschreeuw, gecancel, gepopulariseer. En paradoxaal genoeg, ook van apathie, verdriet en numbness/verstomming. Wat we nodig hebben is schoonheid, het zuiverende daarvan en het onderbrekende, en ervaringen van goedheid. Die zijn er, om ons heen, maar worden ze gezien en benoemd en gestimuleerd? Is er taal voor? Ik ga zeer diverse plekken bezoeken, soms onstuimige plekken, soms vol sleetsheid en luimakende welvaart, daar zoek ik naar schoonheid en epifanische momenten.

■ Antistoffen tegen haat, razernij en ontmenselijking

Onze tijd is vol dreiging. We leven in de schaduw van catastrofes. Dat heeft invloed op het geestesleven van jong en oud. Er ligt een onbestemde sluier over het geestesleven. We verdrijven het met amusement en verstrooiing en als we het onder ogen moeten zien vluchten we weg. We lijken op de laatste mens zoals Nietzsche die beschreef: *een beetje gif voor zoete dromen, veel gif voor een zachte dood*. En als we lelijk geweld zien in Israël, in de Oekraïne en het komt dichterbij, voelen we sterker de laag van vergeefsheid in ons: wat hebben de dingen voor zin? Welke ervaringen van vergeefsheid kom ik tegen op de plekken die ik bezoek of van woede? Hoe gaan mensen daarmee om? Katja Tolstaja zei in een afscheidsinterview: 'elke theologie van elke religie bevat antistoffen tegen haat en razernij en kan daarom ook een praktijk ontwikkelen die mensen kan helpen om te helen'. Die lijn wil ik dit jaar voortzetten. Welke 'antistoffen tegen haat en razernij' kom ik tegen en kan ik ontsluiten?

■ Verlieservaringen, heimwee en moed voor morgen

Onze tijd is vol verlieservaringen. Een wereld zoals we die kenden is aan het veranderen. We kunnen amper meer uitgaan van een stabiele natuur en van de seizoenen zoals we die kenden. Omgangsvormen veranderen, het geestelijke leven muteert, de kerk verandert, het politieke landschap is in beweging. Het najaar 2023 is ook een politiek najaar met mogelijke turbulentie. Hoe gaan wij goed om met veranderingen? Waar is heimwee naar? Waar zijn we bang voor? Ik stel die vragen op de plekken waar ik kom en ik leer hoe daarmee omgegaan wordt. Nick Cave sprak over secularisatie als een verharding rond een rouwproces. Ergens in het Europese geestesleven is het gemis aan God gebeurd, en dat gemis is een rouwproces en rouw kan verharden en verbitteren, zegt Cave. Hoe kunnen we geloof, en samenleven en nieuw élan vinden voor een nieuwe tijd?

Zie de bijdrage van Tomas Halik over de *De namiddag van het christendom*, en de intrigerende observaties over de migrantenervaring die kunnen helpen om te gaan met verlies en verandering in de bijdrage van Karin Amatmoekrim over Anil Ramdas: *In wat voor land leef ik eigenlijk?* Zie ook de link met Oost-Europa, de heimwee, de angst voor morgen, de regressie en de verharding. To read: Georgi Gospodinov *Schuilplaats voor andere tijden*.

■ De theoloog, de signaalfunctie en het zelfvertrouwen

Theologie wil beoefend worden midden in de belangrijke issues van onze tijd. Het is gaaf om de eigen modus van de theoloog te beoefenen (en steeds uit te vinden). De theoloog heeft een eigen attitude. De theoloog vertraagt, verdiept, vraagt, betwijfelt. De theoloog gaat ook voor in het 'onderuit halen van zichzelf', in zelfkritiek en zelfrelativering. En, paradoxaal genoeg, zo kan ook zelfvertrouwen herwonnen worden voor theologie en theologen.

Hoezeer kan onze tijd verrijkt worden door mensen die niet gelijk oordelen, cancelen of de publieke opinie volgen, die doorvragen, met compassie en scherp inzicht? Soms is de theoloog in dit alles dilettant, soms bondgenoot, soms trooster, soms activist, soms poëet.

Ik ga dat op allerlei plekken doen, als ambassadeur van theologen en steeds als oefening in theologie. Jacques Ellul noemt dit de 'signaalfunctie' van een theoloog (en ook van een gelovig mens). Je laat een signaal horen van een andere manier van waarnemen en denken. Je staat bewust in de spanning van een cultuur waarin je leeft en van een geloofstraditie die je met je meedraagt, en die speel je niet tegen elkaar uit. Waar ik zin in heb: Kan ik op de plekken die ik bezoek laten zien dat 'theologie voor het oprapen' ligt? Kan ik de verbinding zoeken met allerlei andere disciplines en cultuurkringen (kunst, diplomatie, politiek, onderwijs, media, journalistiek) en leren, en verbinden en bijdragen?

■ **Embedded, deelnemer en 'guilty bystander'**

In verschillende projecten heeft bijvoorbeeld Arnon Grunberg de kracht laten zien van de chroniqueur. Je bent ergens op een plek, embedded, en je beschrijft wat je ziet. Je stelt vragen, je leert kijken met de ogen van de ander, je voelt de dilemma's en je schrijft daarover en daarmee beïnvloed je de blik van de ander. Het is magistraal gedaan in de portretten van random Europeanen door Ben Judah: *This is Europe. The way we live now*. Maar het is tegelijkertijd een lange schitterende traditie: het herinnert me aan de observaties van Thomas Merton: *Conjectures of a guilty bystander* en van Ted Van Gennep: *Slenteren in de stad van de mens*. Of denk aan Thomas Mann: *Betrachtungen eines Unpolitischen*, een protest tegen de *Politisierung des Geistes*, maar ook een persoonlijk zoeken naar de oorzaken van een zeer bepaalde pijn. Zo wil ik theologiseren dit jaar, embedded, solidair en tegelijkertijd slenterend, analyserend en taal geven aan wat ik zie en zo anderen leren kijken. Het kan theologie op een paradoxale manier ook een bepaald zelfvertrouwen geven: de goede observaties doen, met de goede vragen bezig zijn, slechte antwoorden herkennen en tegen het licht houden.

Dat zou mooi zijn, om dit als *theoloog vandaag* ook te doen. Hoe zie ik theologie operationeel zijn op een plek? Welke theologische vragen neem ik waar en hoe wordt daarmee omgegaan, hoe worden die geadresseerd? Wat wordt verzwegen? En ook: welke vragen stelt deze context aan theologen en theologie? Wat is er nodig voor theologen om met deze vragen in contact te komen? Dat ga ik beschrijven en vertolken. Andere bron, als een mooie parallel: Elias Canetti en zijn opstel over het belang van de schrijver ('Het beroep van schrijver', in *Het geweten in woorden*).

UITWERKING EN PLAN

- **Concreet:** de theoloog des vaderlands selecteert, samen met anderen, 10 plekken/personen waar hij een volle dag mee optrekt. Het zijn plekken waar vraagstukken van deze tijd aan de orde zijn. Plekken/personen die in het nieuws zijn, maar ook en misschien wel vooral mensen die in de luwte en op de achtergrond met de vragen van onze tijd te maken hebben. Ik observeer de plek, ik zoek naar schoonheid en ervaringen van goedheid en geloof, maar ik registreer ook waar de wanhoop zit en het duistere, de impasse, het onrecht. Ik probeer te beschrijven welke rol theologie speelt in deze praktijk, hoe theologische vragen aan de orde zijn en welke vragen het oproept. Ik zoek contact met theologen die op deze plekken werken.

Op die manier kan ik de kracht en de relevantie van theologie laten zien, ik breng thema's van het christelijk geloof in, ik maak ook een soort index van grotere vraagstukken in onze samenleving en ik portretteer mensen hiermee omgaan.

- **Een paar voorbeelden:** Ik zou een dag met een politicus en zijn of haar campagneteam mee kunnen lopen, midden in de politieke hectiek van dit najaar, en als theoloog beschrijven wat ik zie en hoe ik theologie operationeel zie zijn. Ik kan een dag meerijden met een bezorger van Bol.com of een vrachtwagenchauffeur en laten zien hoe grote vraagstukken van onze tijd hier aanwezig zijn, en hoe ze hier weggefrommeld worden. Ik wil een dag in de sportwereld zijn, hoe gaaf zou dat zijn, een dag bij een voetbalclub, in de spanning en de druk, en daar zoeken naar menszijn en druk en falen. Zal ik een dag optrekken met iemand die gecancelled is? ik zou een interview willen hebben met Karin Amatmoekrim, die over Anil Ramdas schreef en over de poëtica van het verlies, en met haar een dag optrekken en spreken over Suriname, Nederlanders en taboes, en de 'migrantenervaring' van verlies en thuisloosheid. Ik zou op een middelbare school willen zijn en proeven hoe de tijd doorwerkt in jonge mensen en optrekken met een schoolpastor. ik zou op een plek willen zijn waar AI wordt ontwikkeld, waar de technologische ontwikkeling van morgen gaande is (zie bijvoorbeeld het recente boek van de hoofd innovatie van de Rabobank, Roland van der Vorst *De toekomst is eindeloos*). Ik wil iets met lichamelijke, met een revalidatieplek bijvoorbeeld, of juist een plastisch chirurg in Amsterdam-Zuid of een dag met een influencer op dit terrein? Misschien een dag optrekken met Samuel Lee, en zijn ervaringen met statusloze migranten. Ik wil een dag met een dominee optrekken en laten zien hoe theologie operationeel is in het dorp of in de buurt waar hij of zij werkt. Het moet ook over dieren gaan, waar ik raakbaar ben, over wat leeft maar geen rechten lijkt te hebben en dat wel schreeuwt. De plekken/personen die ik selecteer zijn nog open. Wellicht dat ik naar het Cheider ga of naar Maimonides, joodse scholen, of naar een moskee waar veel spanning is. Het gaat om het idee. Herinner je ook de zeemanspastor in het boek *Rotterdam* van Arjan van Veelen, die opgeroepen wordt als er een suïcide was op een tanker die in de haven ligt. Met zo'n pastor wil een dag meelopen. Wat ziet zij?
- **Verwerking:** Ik maak van elke dag een reportage/portret, eventueel ook met een apart interview met de betreffende persoon. Ik houd een dagboek bij, met steeds impressies en observaties, van mijn eigen gedachten rondom de ontmoetingen, en aandacht voor contemplatie, van mijn eigen liturgische routine en dat wat ik aantref op de plek die ik bezoek. Aan het eind van het jaar kan ik dat dagboek uitgeven, wellicht aangevuld met de essays die ik dit jaar schrijf. Zo heb ik een thema dat gaandeweg ook allerlei inzichten geeft, en die deel ik vervolgens graag op allerlei plekken.

PERSONALIA

Kees van Ekris (1972) is dit jaar theoloog des vaderlands. Hij werkt bij de IZB als programmaleider van Areopagus, centrum voor contextuele en missionaire prediking. Aan de ETF in Leuven doceert hij homiletiek (sinds 2018). In 2018 promoveerde hij aan de PThU op een proefschrift over de profetische dimensie van prediking (cum laude). Kees werkte in Indonesië als docent Oude Testament en als toerustingspredikant in een Javaanse kerk (2002-2007). In Breukelen (2008-2012) en in Zeist (2012-2019) was hij gemeentepredikant (binnen de Protestantse Kerk in Nederland). In 2022 schreef hij 'Dialogo, dans en duel. Preken voor tijdgenoten'. Samen met de EO maakt hij podcasts: 'Eerst dit', een dagelijkse podcast met bijbeloverdenkingen, de interviewserie 'Dit dus' (twee seizoenen) en de podcast 'Moderne Profeten' (drie seizoenen) die ook in boekvorm wordt uitgegeven. Kees is getrouwd met Arianne en heeft twee zoons (van 18 en 13). Hij woont met zijn gezin in de jongerenleefgemeenschap van De Wittenberg in Zeist.